

8. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rudiplom.ru/lekicii/pravo/teoriapig>.
9. Кечекьян С. Ф. Нормы права и правоотношения / С. Ф. Кечекьян // Советское государство и право. – 1955. – № 12. – С. 22–27.
10. Ем В. Категория обязанности в советском гражданском праве (вопросы теории) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / В. Ем. – М., 1981. – 209 с.
11. Толстой Ю. К. К теории правоотношения / Ю. К. Толстой. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1959. – 88 с.
12. Лившиц Р. З. Субъективные права [Электронный ресурс] / Р. З. Лившиц. – Режим доступа: <http://pohodu.com>.
13. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. Т. 2 [Электронный ресурс] / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1982. – 360 с. – Режим доступа: http://www.kursach.com/biblio/0010003/028.htm#_Toc39932587.
14. Загальна теорія держави і права : [підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
15. Гражданское право : учебник : в 2 ч. Ч. 1. – 2-е изд., перераб. и доп. / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – М. : ПРОСПЕКТ, 1996. – 600 с.
16. Российское гражданское право : учебник : в 2 т. Т. 1. Общая часть. Вещное право. Наследственное право. Интеллектуальные права. Личные неимущественные права / отв. ред. Е. А. Суханов. – М. : Статут, 2010. – 958 с.
17. Чеговадзе Л. А. Система гражданского правоотношения: проблемы теории и практики / Л. А. Чеговадзе. – Н. Новгород : Изд-во ННГУ, 2004. – 320 с.
18. Калятин В. О. Интеллектуальная собственность (исключительные права) : учеб. для вузов / В. О. Калятин. – М. : НОРМА – Инфра-М, 2000. – 480 с.
19. Белов В. А. Гражданское право: Общая и Особенная части : учебник / В. А. Белов. – М. : Центр ЮрИнформ, 2003. – 960 с.
20. Певзнер А. Г. Понятие и виды субъективных гражданских прав : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / А. Г. Певзнер. – М., 1961. – 245 с.
21. Аникин А. С. Содержание и осуществление исключительных прав : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / А. С. Аникин. – М., 2008. – 240 с.
22. Кечекьян С. Ф. Правоотношения в социалистическом обществе / Кечекьян С. Ф. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 187 с.
23. Пионтковский А. А. К методологии изучения действующего права / А. А. Пионтковский // Ученые записки ВИНУН. – 1946. – Вып. 6. – С. 20–35.

Надійшла до редколегії 07.12.2011

СЛИПЧЕНКО С. А. ОБЯЗАННОСТЬ В АБСОЛЮТНЫХ НЕИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВООТНОШЕНИЯХ

Исследовано понятие обязанности в абсолютных неимущественных правоотношениях. Определено его место в структуре абсолютных неимущественных правоотношений.

SLIPCHENKO S. THE DUTY IN ABSOLUTE NON-PROPERTY LEGAL RELATIONS

The concept of the duty in absolute non-property legal relations is researched. Its place in the structure of absolute non-property legal relations is defined.

УДК 347.451.032.2

М. М. ТОПОРКОВА,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН ТА ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ТЕПЛОВУ ЕНЕРГІЮ

Проаналізовано правове регулювання цін та ціноутворення на різні види житлово-комунальних послуг, зокрема на теплову енергію. Розглянуто спеціальне законодавство, яке регулює відносини в частині забезпечення тепловою енергією та його співвідношення із Законом України «Про ціни і ціноутворення».

Конституція України, прийнята у 1996 р. на всенародному референдумі, заклала принципово нові фундаментальні основи соціально-

економічного розвитку держави. Положення Конституції закріпили перехід від адміністративно-командної моделі управління економікою

до ринкової, наявність у країні різних форм власності, право на здійснення підприємницької діяльності, загальні правові рамки участі держави в цивільному обороті. Таким чином, Конституція України заклала у своїх положеннях початок нових правових передумов діяльності товариства в цілому в змінених соціально-економічних умовах, у тому числі у сфері регулювання цін та ціноутворення [1]. Саме тому питання правового регулювання ціноутворення завжди було і буде актуальним.

Проблемами правового регулювання цін і ціноутворення в різний час займалися і займаються вітчизняні та іноземні юристи та економісти, а саме: Б. Болла, В. М. Василенко, В. М. Гайворонський, С. Гібсон, І. Є. Замойський, Г. Л. Знаменський, М. Кемпер, Дж. Купер, В. К. Мамутов, В. С. Мартемьянов, К. Маттіс, Х. Рудольф, Дж. Флік, Р. Фішер, Х. Хайек, О. О. Чувпило, М. Г. Чумаченко тощо.

В умовах ринкової економіки, пов'язаної зі свободою економічної діяльності та неприпустимістю довільного втручання кого-небудь (в тому числі й держави) у приватні справи, особливої гостроти набуває питання про визначення випадків, порядку та ступеня втручання держави й державних органів у цивільний оборот.

Так, відповідно до ст. 12 Господарського кодексу України одним із засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є регулювання цін і тарифів [2]. Таким чином, враховуючи те, що товар, наділений вартісним вираженням, є об'єктом цивільних правовідносин, відповідно регулювання цін і тарифів державою є одним із випадків її втручання в цивільні правовідносини й обмеження свободи договору.

Відповідно до Конституції України основним завданням держави є забезпечення належного рівня життя її громадян, захист населення, отже, цінова політика, що здійснюється державою, свідчить про ступінь захищеності громадян та осіб, які проживають в Україні. На законодавчому рівні мають бути встановлені ціни не тільки на матеріальні продукти, а й на послуги, які забезпечують населенню гідний рівень життя.

Основні принципи встановлення і застосування цін і тарифів на товари та послуги, а також порядок здійснення контролю за дотриманням політики ціноутворення на території України визначаються законами України «Про ціни і ціноутворення» [3], «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» [4], «Про теплопостачання» [5] тощо. Дія цих вказаних законів поширюється на всі підприємст-

ва та організації незалежно від форм власності та підпорядкованості. Відповідно до Закону України «Про ціни і ціноутворення» в народному господарстві України застосовуються вільні, державні фіксовані та державні регульовані ціни і тарифи, а також контрактні (зовнішньоторговельні) ціни.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про ціни і ціноутворення», державне регулювання цін і тарифів здійснюється шляхом встановлення: державних фіксованих цін (тарифів); граничних рівнів цін (тарифів) або граничних відхилень від державних фіксованих цін і тарифів.

Державні фіксовані та регульовані ціни і тарифи відповідно ст. 9 Закону України «Про ціни і ціноутворення» встановлюються на ресурси, які впливають на загальний рівень і динаміку цін, на товари та послуги, що мають вирішальне соціальне значення, а також на продукцію, товари і послуги, виробництво яких зосереджено на підприємствах і які мають монопольне (домінуюче) становище на ринку.

Проблеми цін і ціноутворення в комунальній сфері зараз є особливо актуальними, і це пояснюється по-перше, тим, що фактичні витрати на надання цих послуг постійно зростають, а платоспроможність населення знижується. По-друге, спеціальне законодавство, яке регулює відносини в частині забезпечення електричною, тепловою енергією, гарячою, холодною водою і водовідведенням, суперечать Закону України «Про ціни і ціноутворення». Так, відповідно до ст. 20 Закону України «Про теплопостачання» тарифи на виробництво, транспортування та постачання теплової енергії, крім тарифів на виробництво теплової енергії для суб'єктів господарювання, які здійснюють комбіноване виробництво теплової та електричної енергії або використовують нетрадиційні та відновлювані джерела енергії, затверджуються Національною комісією регулювання ринку комунальних послуг України та органами місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законодавством, тоді як Закон України «Про ціни і ціноутворення» вказує, що ціни і тарифи на житлово-комунальні послуги (в тому числі на електроенергію і природний газ для комунально-побутових потреб населення України), на послуги громадського транспорту і зв'язку встановлюються Кабінетом Міністрів України за погодженням із Верховною Радою України.

На наш погляд, вищевикладене вказує на те, що для забезпечення нормального функціонування цивільного обороту законодавство, що

регулює відносини в частині встановлення цін на надання житлово-комунальних послуг для (в тому числі і постачання тепловою енергією) побутового споживача, має чітко визначати випадки, коли ціни встановлюються державними органами та органами місцевого самоврядування, а коли – Кабінетом Міністрів України.

На політику цін і ціноутворення істотно впливає практично повна зношеність інфраструктури житлово-комунального господарства. Так, у сфері теплопостачання тепловою енергією споживачів зношеність магістральних теплових мереж становить 80 %, а внутрішньобудинкових теплових мереж та обладнання – 75 %, що призводить до частих проривів трубопроводів і викидів теплоносія на поверхню ґрунту. Також слід відзначити вихід з ладу теплоізоляційного матеріалу, що спричиняє виникнення тепловтрат при транспортуванні теплової енергії магістральними та внутрішньобудинковими мережами. У зв'язку з цим теплові втрати від зношеності трубопроводів та теплоізоляційного матеріалу закладаються в собівартість теплової енергії, отже, знаходять своє відображення в ціні на теплову енергію. Таким чином, недоліки роботи підприємств Житлово-комунального господарства, які здійснюють транспортування теплової енергії, переносяться на плечі кінцевого споживача, який змушений їх оплачувати.

Спроби врегулювати питання ціноутворення були зроблені в Законі України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг», дія якого визначає правові способи державного регулювання у сфері комунальних послуг. Так, відповідно до п. 2 ст. 5 Закону, Національна комісія з державного регулювання у сфері комунальних послуг при здійсненні державного регулювання діяльності природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках застосовує такі способи регулятивного впливу:

1) ліцензування господарської діяльності та контроль дотримання ліцензійних умов;

2) встановлення тарифів на комунальні послуги для суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках.

Аналізуючи ст. 10 Закону України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг», можна зробити такі висновки: по-перше, порядок формування і встановлення тарифів на послуги теплопостачання побутового споживача для суб'єктів природних монополій здійснюється тими самими суб'єктами природних монополій відповідно до методики, встановленої Національною комісією, яка здійснює

державне регулювання у сфері комунальних послуг, причому, відповідно до положень зазначеного Закону, тарифи на комунальні послуги повинні забезпечувати компенсацію всіх економічно обґрунтованих планових витрат на їх виробництво з урахуванням планового прибутку.

Таким чином, цілком очевидно, що при високому ступені зношеності системи трубопроводів при постачанні теплової енергії будуть виникати позапланові витрати, які постачальник (виконавець) буде закладати в тариф на надання послуг з теплопостачання кінцевого споживача (в тому числі і побутового). Відповідно, як було сказано вище, всі недоліки своєї роботи у сфері господарювання постачальник (виконавець) буде перекладати на кінцевого споживача.

По-друге, норми законів України «Про теплопостачання», «Про житлово-комунальні послуги», «Про ціни і ціноутворення», які передбачають зовсім інший порядок формування та затвердження цін і тарифів на житлово-комунальні послуги, суперечать один одному. Так, відповідно до п. 3 ст. 31 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» [6], предметом регулювання якого є правовідносини, що виникають між виробниками, виконавцями і споживачами у процесі створення, надання та споживання житлово-комунальних послуг, встановлення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги віднесено до повноважень органів місцевого самоврядування. Натомість положення ст. 17 і ст. 20 Закону України «Про теплопостачання» встановлюють, що регулювання тарифів на теплову енергію є компетенцією Національної комісії регулювання електроенергетики України у сфері теплопостачання.

Наведені приклади свідчать, що у вище вказаних законах питання формування цін і тарифів вирішено по-різному, що не дозволяє привести у відповідність ціни і тарифи на комунальні послуги (в тому числі й теплопостачання) до єдиного тарифу по всій Україні, чого в даний момент прагне Кабінет Міністрів України.

Враховуючи те, що положення ст. 10 Закону України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» встановлює, що формування і встановлення цін і тарифів на комунальні послуги (в тому числі і на теплову енергію) встановлюються відповідно до методики встановленої Національною комісією у сфері комунальних послуг, можемо стверджувати, що:

– формування і встановлення цін віддано на відкуп підзаконним актам, які приймаються

відповідними галузевими міністерствами, а ті, у свою чергу, захищають галузеві інтереси;

– у самій методиці розрахунку не передбачений інший порядок компенсації витрат, що виникають у результаті недосконалої роботи суб'єктів господарювання, які надають комунальні послуги, крім закладання їх у непередбачені витрати, що підтверджує перенесення компенсації недоліків на кінцевого споживача.

Недосконалість, суперечливість норм законодавства, що регулює діяльність суб'єктів, які надають (виробляють) житлово-комунальні послуги (до того ж є природними монополіями), у сфері формування цін та тарифів призводить до наступних наслідків:

1) відсутність чіткого розмежування компетенції між центральними органами виконавчої влади, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

2) суміщення органами місцевого самоврядування функцій управління підприємствами, організаціями житлово-комунальної сфери з функціями регулювання, встановлення цін і тарифів, що призводить до встановлення різних цін і тарифів у регіонах України і конфлікту інтересів усіх учасників даних відносин;

3) відсутність єдиних нормативно врегульованих принципів формування цін і тарифів на житлово-комунальні послуги в регіонах України.

З огляду на суперечливість законів, які регулюють відносини з регулювання (встановлення) цін і тарифів на теплову енергію, і наслідків, які виникають, стає очевидною необхідність приведення законодавства, що регулює відносини у сфері надання житлово-комунальних послуг, у відповідність до вимог ринкових відносин. Для цього, враховуючи специфіку теплової енергії як товару, необхідно чітко визначити питання встановлення цін і тарифів при постачанні теплової енергії. Ми вважаємо, що в Законі України «Про теплопостачання» необхідно передбачити розділ, що регулюватиме питання порядку формування цін і тарифів на теплову енергію. З метою недопущення включення до ціни на теплову енергію витрат, обумовлених неефективним та нераціональним господарюванням, при вирішенні питання формування цін на теплову енергію необхідно залучати громадські організації, що здійснюють захист прав споживачів.

Список використаної літератури

1. Конституція України. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 160 с.
2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, 19–20, 21–22. – Ст. 144.
3. Про ціни і ціноутворення : закон України від 3 груд. 1990 р. № 507-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 52. – Ст. 650.
4. Про державне регулювання у сфері комунальних послуг : закон України від 9 лип. 2010 р. № 2479-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 49. – Ст. 571.
5. Про теплопостачання : закон України від 2 черв. 2005 р. № 2633-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 28. – Ст. 373.
6. Про житлово-комунальні послуги : закон України від 26 черв. 2004 р. № 1875-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 47. – Ст. 514.

Надійшла до редколегії 18.11.2011

ТОПОРКОВА М. Н. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЦЕН И ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ НА ТЕПЛОВУЮ ЭНЕРГИЮ

Проанализировано правовое регулирование цен и ценообразование на различные виды жилищно-коммунальных услуг, в частности на тепловую энергию. Рассмотрено специальное законодательство, регулирующее отношения в части обеспечения тепловой энергией и его соотношение с Законом Украины «О ценах и ценообразовании».

TOPORKOVA M. LEGAL REGULATION OF PRICES AND PRICING ON THERMAL ENERGY

The legal regulation of prices and pricing for different types of utility services, especially for thermal energy is analyzed. Special legislation regulating relations in the part of thermal energy and its relationship with the Law of Ukraine «On Prices and Pricing» is considered.